

De Nederlandse vogelfamilies

Aflevering 1 - Zangers, goudhanen & gorzen

Marcel Boer

Zangers *Sylviidae*

Zangers zijn een grote familie van kleine vogels. Meestal zijn ze niet groter dan een mus en ze vallen doorgaans op door hun aantrekkelijke zang, want meestal krijgt men ze maar moeilijk goed te zien. Zangers zijn insecteneters en hebben een dunne snavel. Hun verenpak heeft vaak niet veel opvallende kenmerken en is meestal bruin/groen/grijs van boven en beige/geel/wit aan de onderzijde. Het uiterlijk van de geslachten is meestal gelijk. De habitat, de zang en het gedrag zijn vaak de beste kenmerken waarmee de soorten onderscheiden kunnen worden. Deze vogels zijn zeer beweeglijk en ze vliegen of hippen constant van de ene zitplaats naar de andere. Ze zijn dan ook moeilijk visueel te determineren. Dat wordt nog bemoeilijkt doordat de kleuren bij wisselende lichtinval door het gebladerte een zeer verschillende indruk kunnen maken. De ervaren vogelaar moet het daarom bij inventarisaties vaak doen met de meer of minder karakteristieke zang.

Alle soorten houden zich op in dichte hoge vegetatie (bos) of dichte lage vegetatie (struiken of riet). Daarbinnen heeft iedere soort een eigen voedselniche, die elkaar wel vaak overlappen. Ze eten insecten, larven en eieren zoals vliegen, oorwormen, rupsen, mijten, teken, spinnen, springstaarten en andere ongewervelden. Onder meer Spotvogels en Grasmussen eten ook bessen van duindoorn, vlier, liguster en bramen.

Opmerkelijk is dat de meeste soorten op of dicht bij de grond nestelen in dichte begroeiing. Het nest is vaak een los bouwsel van dood gras en bladeren met een diepe zachte nestkom. In het noorden van ons land is er meestal maar één legsel, maar in het zuiden zijn er vaak twee legsels. Een legsel omvat in het algemeen vier tot zes eieren, soms meer. De eieren zijn zeer fijn en overvloedig rood of bruin gespikkeld. De broedtijd bedraagt meest twaalf tot veertien dagen, de nestperiode tien tot twaalf dagen.

De jongen worden door beide ouders gevoerd met insecten, die ze in de snavel meebrengen. De meeste zangers zijn trekvogels, die vanwege hun voedsel (insecten), hoofdzakelijk overwinteren in tropisch Afrika ten zuiden van de Sahara. De Tjiftjaf overwintert in Zuid-Europa. Vanaf begin juli trekken zangers al zuidwaarts. Zie je in oktober een boszanger, dan is dat meestal een Tjiftjaf en soms een Bladkoning. Geen Fitis, want die is al veel eerder vertrokken.

Veel jonge vogels overleven de trektocht

niet. De meeste soorten zangers namen in de periode van de jaren zeventig van de vorige eeuw tot het jaar 2000 fors in aantal af. Tot nu toe werd aangenomen dat de oorzaak vooral gezocht moest worden in de voedselomstandigheden (droogte) in de overwinteringsgebieden. Er is echter gebleken dat de populatie-omvang van de verschillende zangers ook sterk afhankelijk is van de situatie in de broedbiotopen. Zo gaat het met de meeste zangers in Nederland sinds 2000 beter door de toename en het ouder worden van de bossen en door de uitbreiding van doornige

Spotvogel.

De Nederlandse vogelfamilies

Nederland telt medio 2015 circa 258 algemeen voorkomende broedvogels, doortrekkers en overwinteraars die ingedeeld kunnen worden in 34 verschillende vogelfamilies. Wereldwijd zijn er ongeveer 228 vogelfamilies met zo'n tienduizend soorten.

De soorten binnen een familie tonen veel overeenkomsten in uiterlijk en gedrag. Met het onderkennen daarvan wordt de vogelwereld een stuk inzichtelijker en interessanter en wordt vogels kijken nog leuker. Ook als je in het buitenland vogels gaat kijken.

Roodborst en Merel behoren bijvoorbeeld beide tot de familie van de lijsters. De genoemde soorten hebben een goed ontwikkelde zang, bewegen en foerageren op dezelfde wijze vooral op de grond op zoek naar wormen, insecten en vruchten. Ook hebben ze beide gevlekte jongen die – voor ze kunnen vliegen – het nest verlaten. Sommige vogelfamilies zijn zo uitgebreid, dat ze nog verder onderverdeeld zijn. Zo zijn de zangers onderverdeeld in drie families: Boszangers, Grasmussen, Rietzangers en Sprinkhaanzangers. Bij de familie Steltlopers is dat in Grote Steltlopers, Ruiters, Strandlopers, Plevieren en Snippen. Elf vogelsoorten hebben geen andere familieleden in Nederland. Dat zijn bijvoorbeeld de Jan-van-gent, de Koekoek en de IJsvogel.

Van enkele families die in deze reeks zullen worden besproken zijn uitgebreidere beschrijvingen gemaakt, omdat daarvan meer informatie was. Vooral de familiebeschrijvingen van roofvogels, uilen en ganzen zijn extra uitgebreid.

Ook in de volgende uitgaven van *het Vogeljaar* worden telkens de meest opmerkelijke kenmerken en overeenkomsten van één of meer Nederlandse vogelfamilies beschreven, gevolgd door korte beschrijvingen van de afzonderlijke soorten.

De artikelen in deze reeks zijn een bewerkte versie van afleveringen die eerder verschenen in het Zaanse vogeltijdschrift 'de Kieft'.

In deze eerste aflevering komen de zangers, goudhanen en gorzen aan de orde.

Alle illustraties bij dit artikel zijn getekend door Jos Zwarts.

struiken. Ook in de overwinteringsgebieden zijn de omstandigheden verbeterd. Door meer neerslag, maar vooral door de toename van CO₂, neemt de plantengroei daar toe en vergroenen steppen en de randen van woestijnen. De afname van de Grote Karekiet is waarschijnlijk vooral het gevolg van minder oud en vooral nat riet.

De zangerfamilie telt twintig geslachten en zeventig soorten, maar de opvattingen over deze indeling veranderen nogal eens. In Nederland broeden zestien soorten. In de trektijd worden in Nederland ook verwante soorten uit Noordoost- en Midden-Europa waargenomen, zoals bijvoorbeeld de Bladkoning. De belangrijkste zangerfamilies voor Nederland zijn:

1. Boszangers *Phylloscopus*;
2. Grasmussen *Sylvia*;
3. Rietzangers *Acrocephalus* en Sprinkhaanzangers *Locustella*.

1. Boszangers *Phylloscopus*

Soorten van de boszangerfamilie leven hoofdzakelijk in beboste landschappen en fladderen onvermoeibaar in het gebladerte van boomkruinen. Ze zijn klein, hebben een dun snaveltje en dunne pootjes. Het verenkleed is grijsgroen van boven en geelwit van onder. Sommige hebben één of twee lichte vleugelstreepjes, de meeste van hen hebben een lichte wenkbrauwstreep. De staart is smal en kort, recht afgesneden of licht gevorkt. De zang is luid, melodieus en met veel variatie. Ze nestelen op of bij de grond in een goed verborgen overdekt nest met zij-ingang. Tot deze familie horen de in Nederland broedende Fitit, Fluiter en Tjiftjaf en de doortrekkende Bladkoning (die kleiner is dan de Tjiftjaf, met twee verticale vleugelstreepjes en wenkbrauwstreep). De Spotvogel lijkt veel op de boszangers, maar hoort tot de aparte familie van spotvogels *Hippolais*. Een klein aantal Bruine Boszangers uit Siberië overwintert langs onze kust.

Fitis *Phylloscopus trochilus*

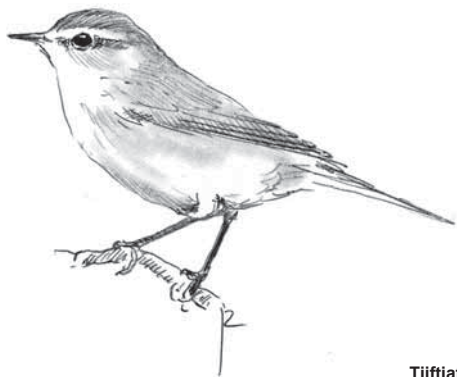
Fitis en Tjiftjaf zijn 'tweelingsoorten' en lijken sterk op elkaar. De Tjiftjaf is donkerder en heeft donkere poten; de Fitis licht gekleurde poten. De zang van beide soorten is echter zeer kenmerkend. De Fitis zingt vloeiend met weemoedige heldere fluittonen en wegstervende riedel. Zingt vaak 50 cm onder de top van hoge struiken of niet zo hoge bomen. Het is de meest voorkomende zanger van bossen, dichte bosjes, moerassen, parken en tuinen met loofbomen en een zeer talrijke broedvogel en doortrekker. In Nederland komen circa 500.000 broedparen voor, meer in het oostelijke dan in het westelijke deel. Tot 2014 was er een afname, daarna stabiel tot toenemend.

Ze broeden bij voorkeur op de grond onder struiken of laag gebladerte. Het nest is bolvormig van gras en planten met naar beneden gerichte zij-ingang. In het zuiden zijn twee legsel; in het noorden één met zes à zeven eieren.

Tjiftjaf *Phylloscopus collybita*

De Tjiftjaf is in het voorjaar één van de eerste zangvogels, eerder dan de Fitis en al in maart te horen. Kenmerkend is het herhaalde 'tjiftjaf, tjiftjaf'. In de zomer zingt hij niet, maar van september tot oktober is er een tweede zangperiode.

Het is een talrijke broedvogel en doortrekker van vooral oudere loof- en gemengde bossen, parken en tuinen met dichte onderbegroeiing. In Nederland zijn er circa 500.000 broedparen. Het aantal neemt de laatste jaren toe. Tjiftjaffen overwinteren in klein aantal in ons land en trekken als één van de laatste zangers weg. Ze overwinteren overwegend in Spanje, Portugal en Noord-Afrika.

Tjiftjaf.

Fitis.

Fluiter *Phylloscopus sibilatrix*

Fluiter zijn de mooiste boszangers met geel, mosgroen en wit, iets groter dan Tjiftjaf maar met veel langere vleugels. Deze zanger gedraagt zich als een Tjiftjaf, maar rukt niet met de vleugels, en laat die iets afhangen. De zang is een sprinkhaanzangerachtige triller. Zijn roep is een vloeiend 'pjiuu'.

Hij foerageert vooral hoog in de boomkruinen en bidt daarbij soms. Ook vruchten, zoals bramen worden gegeten. Het is een broedvogel van hoog opgaande beuken-, eiken- en gemengde bossen van minimaal twintig hectare,

Fluiter.

vooral in de oostelijke helft van Nederland. Het aantal broedparen is circa 15.000. Nadat het aantal een tijd lang afnam, neemt het de laatste jaren weer toe. Er wordt overwinterd in tropisch Afrika. Mannetjes zijn polyterritoriaal en proberen vaak een tweede territorium op te zetten en daar ook een vrouwtje te lokken.

Spotvogel *Hippolais icterina*

De Spotvogels is een parmantige groen/gele boszanger met vaak een opgerichte kruin. De soort foerageert onhandig tussen gebladerde, hipt en is niet schuw. Het geluid is een waterval van verschillende tonen, waarin lijsters, Merels, Spreeuwen en mezen te horen zijn. Tussen al die imitaties door klinkt steeds een krachtig en kenmerkend 'tseh-tseh'.

De Spotvogel is een typische erfvogel en broedvogel van open landschappen; vochtig agrarisch gebied, boomgroepen, parken en tuinen met vooral oudere bomen en veel ondergroei van vooral vlieren en kruiden en open plekken. Spotvogels houden zich vooral op in boomtoppen en zijn daarom moeilijk te zien. In Nederland houden zich nog circa 20.000 broedparen op. Als broedvogel zijn ze de laatste decennia in aantal gehalveerd, maar de aantallen lijken nu weer toe te nemen. Spotvogels zijn talrijke doortrekkers. Door de opwarming van de aarde ruikt de Orpheus-spotvogel – die iets kortere vleugels heeft – op naar het noorden en zij broeden inmiddels hier en daar in Nederland. Ze nestelen in grote struiken of kleine bomen, meestal in een kleine vork van takken op een hoogte van één tot vier meter.

2. Grasmussen *Sylvia*

Grasmussen zijn zangers die leven in een verscheidenheid van biotopen. Zij houden zich op in verschillende biotopen, van schaars met struiken begroeid terrein tot open bossen en parken met een weelderige onderbegroeiing. Het verenkleed is boven bruin/grijs en onder beige/wit. De staart is smal en recht afgesneden. Mannetjes hebben soms rood of roze op borst en zwart op de kop. Ze zijn de enige onder de zangers, waarbij man en vrouw vaak iets verschillen. De zang is meestal snel, kwetterend, onregelmatig en moeilijk thuis te brengen. Behalve insecten eten ze ook bessen. Ze nestelen meestal vlak boven de grond. Het mannetje helpt vaak met bouwen van het nest en ook met het broeden. Van deze familie komen hier vooral Braamsluiper,

Grasmus.

Grasmus, Tuinfluiter en Zwartkop voor. De Sperwergrasmus is een zeldzame doortrekker in augustus -september uit Noord- en Midden-Europa. Gewoonlijk overwinteren zij in Oost-Afrika.

Braamsluiper *Sylvia curruca*

De Braamsluiper is een kleine compacte Grasmus met opvallende witte hals en keel. Zijn zang bestaat uit een uitbundige korte kenmerkende ratelende zang rond 1 mei. Daarna zijn ze zwijgzaam. Het is een broedvogel van open bosgebieden, parken en tuinen met veel doornige struiken, vooral in Noordoost-Nederland en in het duingebied. In tegenstelling tot de Grasmus komen ze zelden voor in landschappen zonder bomen. In Nederland namen de laatste decennia de aantallen af, maar nu is de stand

Braamsluiper.

stabiel met circa 15.000 broedparen. Profiteert waarschijnlijk van de aanplant van veel doornige struiken in plantsoenen en tuinen. Nestelt bij voorkeur op ongeveer 75 cm hoog in doornige struiken, zoals meidoorn, met een voorkeur voor berberissoorten.

Grasmus *Sylvia communis*

De Grasmus is een middelgrote bruinbeige vogel met opvallende roestbruine, zwart-geklepte vleugels. Mannetjes hebben in het voorjaar een opvallend witte keel. Het is een rusteloze vogel, die met opgericht kuifje en gespreide staart telkens in en uit de onderbegroeiing tevoorschijn komt. Hij heeft een markante krassende zang, die vaak wordt geproduceerd vanaf de top van een struik. Dan klinkt er een pittig luid kwetterend liedje, dat vaak in een korte zangvlucht wordt voortgezet.

Het is een broedvogel van open landschappen, vooral in het oostelijk deel van Nederland met veel doornstruiken en dichte kruiden en langs de kust in struweelrijke middenduinen. Na volledige ineenstorting

De meeste rietzangers komen eind april terug uit hun overwinteringsgebieden. De Kleine Karekiet komt zelfs pas terug in mei. De overwinteringsgebieden liggen in Noordwest-Afrika ten zuiden van de Sahel. Zijn de omstandigheden daar te droog geweest, dan kan dat het aantal rietzangers decimeren. Dat gebeurde in het midden van de jaren tachtig van de vorige eeuw.

Elke soort vult een eigen ecologische niche in de broedbiotoop, maar die niches kunnen elkaar wel overlappen. In volgorde van verlanding komt in het altijd natte riet van de oeverzone vooral de Kleine Karekiet voor, in het daaropvolgende tijdelijk nat/droge en bloemrijke riet vooral Rietzanger en Snor samen met de Rietgors. In het altijd droge riet met struiken komen vooral de Bosrietzanger, de Sprinkhaanzanger en de Cetti's Zanger voor.

De meeste rietzangers foerageren niet binnen hun broedterritorium, maar uitsluitend daarbuiten. In augustus-september verlaten de meeste rietzangers alweer ons land. Deze trek vindt vooral 's nachts plaats.

Tuinfluit.

van de populatie in de jaren zestig van de vorige eeuw nemen de aantallen nu overal en in het duingebied weer fors toe. In Nederland zijn er nu circa 140.000 broedparen. Het is een talrijke doortrekker, die overwintert in West-Afrika.

De mannetjes komen eerder terug uit Afrika dan de vrouwtjes en bouwen dan meerdere nesten in doornige struiken op circa 30 cm hoogte, waaruit het vrouwtje dan later een keuze maakt of soms toch zelf nog een nest bouwt.

Tuinfluit *Sylvia borin*

Tuinfluiters zijn onopvallende egaal bruinbeige grasmussen. Ze zijn schuw en laten zich meestal vaker horen dan zien. De zang is wel-luidend en klinkt als een snelle Merel, maar langzamer dan die van een Zwartkop. De roep 'tjek-tsjek' klinkt als van een Zwartkop. Het is een broedvogel van open bossen, parken en tuinen met veel ondergroei. Na een afname, is de populatie nu stabiel in Nederland met circa 125.000 broedparen, vooral in de oostelijke helft. Door meer struweel is de soort toegenomen in het duingebied. Ook de tuinfluit is een talrijke doortrekker, maar hij overwintert in tropisch Afrika.

Zwartkop *Sylvia atricapilla*

Zwartkoppen zijn compacte olijfgrijze grasmussen. Het mannetje heeft een zwarte kap of pet en vrouwtjes en juvenielen een roodbruine pet. Fraaie parelende zang met prachtige jodelende tonen als van een snelle Merel. Broedvogel van loof- en gemengde bossen, parken en tuinen met dichte ondergroei. De Zwartkop is de meest boomminnende grasmus en vertoeft gemiddeld hoger in

de vegetatie dan de Tuinfluiter. In Nederland toenemend en nu met circa 300.000 broedparen. Talrijke doortrekker. Overwintert in Spanje en Noord-Afrika. Enkele exemplaren overwinteren in Nederland.

3. Rietzangers *Acrocephalus* & Sprinkhaanzangers *Locustella*

Rietzangers zijn kleine bruine, beweeglijke in dichte begroeiing verborgen levende insectenetende vogels met een slanke snavel. Omdat de verschillende soorten sterk op elkaar lijken, bruin van boven en licht van onder, zijn zang, gedrag en biotoop de belangrijkste herkenningmiddelen. Het uiterlijk van de geslachten van deze groep is gelijk. Er zijn rietzangers met ongestreepte rug (Grote Karekiet, Kleine Karekiet, Snor en Bosrietzanger), maar ook enkele met gestreepte rug (Rietzanger en Sprinkhaanzanger).

Om in open winderige moerasgebieden door soortgenoten gehoord te kunnen worden bestaat de zang van rietzangers vaak uit scherpe, krassende en jodelende geluiden, die ver

Zwartkop.

dragen. Sommige kunnen ook prachtig zingen en vooral imiteren zoals de Bosrietzanger en de Rietzanger. Opmerkelijk is, dat de zang na paarvorming vaak abrupt stopt (een uitzondering is de Kleine Karekiet). De zang is dan soms alleen nog te horen in de vroege morgenuren of later in het seizoen.

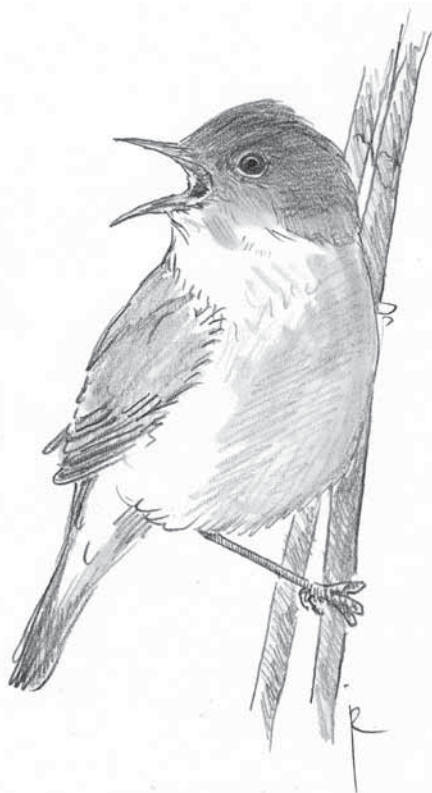
Ze eten alle soorten insecten, hun eieren en larven. Grote Karekiet, Snor en Baardman vangen ook waterinsecten en heel kleine visjes uit ondiep water.

Rietzangers nestelen goed verborgen in lage dichte vegetatie, meestal op of bij de grond of boven water. Het diepe komvormige nest wordt, behalve bij de Snor en Sprinkhaanzanger, stevig bevestigd aan verticale rietstengels. In jong riet meestal vlak boven het water. Het nest stijgt dan tijdens de groei van het riet mee.

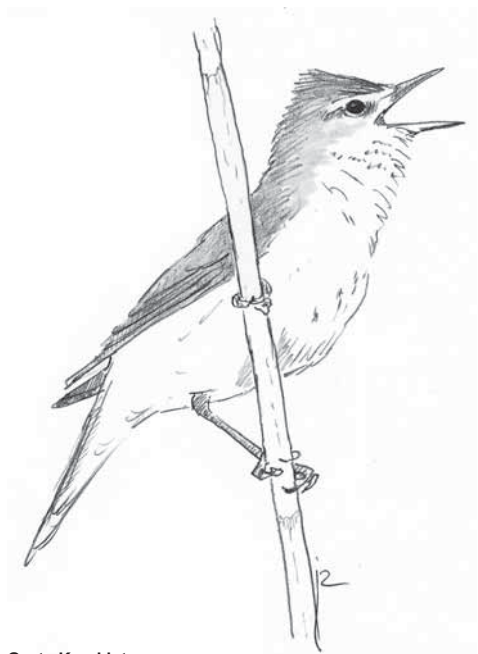
Kleine Karekiet *Acrocephalus scirpaceus*

De Kleine Karekiet is een egaal bruine rietzanger met een vrij lange snavel. De zang van de Kleine Karekiet bestaat vooral uit knarsende geluiden ('karre-karre-kiet-kiet') en is veel eentoniger dan het geluid van de Rietzanger, die ook de zang imiteert van bijvoorbeeld de Fitis. In tegenstelling tot veel andere zangvogels die in juli verstommen, zingt de Kleine Karekiet door tot in augustus.

Het is de meest voorkomende rietzanger en ze zijn overal aan te treffen waar riet voorkomt. Zelfs in de kleinste slootjes. Ze houden zich vooral op in het westelijke deel van Nederland. In Nederland huizen circa 200.000

Kleine Karekiet.

Grote Karekiet.

broedparen. De stand is stabiel of neemt licht toe. Het is een algemene doortrekker. Kleine Karekieten broeden in losse kolonies en nestelen vaak dicht bij soortgenoten tot circa drie meter. Meestal in het riet, soms in struiken en soms op aanzienlijke afstand van water. Is vaak waardvogel voor de Koekoek. Dit houdt verband met het veelvuldig voorkomen van de Kleine Karekiet. Een Koekoek die is opgegroeid in een karekietennest, geeft daar de voorkeur aan.

Grote Karekiet *Acrocephalus arundinaceus*

De Grote Karekiet verschilt van de Kleine Karekiet door een veel groter formaat en een hoekige kop, een langere forse snavel en een opvallende oogstreep. Ze vliegen weinig en sluipen door de vegetatie. Zingen veel luider dan Kleine Karekiet.

Schaarse broedvogel met circa tweehonderd paar, hoofdzakelijk van noordelijke randmeren en oostelijke Vechtplassen. Het aantal is sterk afgenomen door verdroging van moerasgebieden en rietmaaien. Grote Karekieten zijn sterk afhankelijk van nat overjarig waterriet, dat noodzakelijk is om het zware nest te dragen.

Rietzanger *Acrocephalus schoenobaenus*.

Verschilt van Kleine Karekiet door opvallend

Acrocephalus en Locustella

Rietzangers hebben per seizoen één, maar ook wel twee legfels met vier groen/bruine eieren. Deze zijn overvloedig rood of bruin gespikkeld en gevlekt of zo heel fijn gespikkeld, dat ze bijna effen lijken. Beide geslachten broeden twaalf tot veertien dagen. Zij verzorgen ook de kale nestblijvers, die gele mondholten en snavelranden en drie donkere vlekjes op de tong hebben. De jongen vliegen binnen twee weken uit.

Rietzangers *Acrocephalus* komen hoofdzakelijk voor in open moerasgebieden met riet en struiken. Het zijn slanke zangers met een lange spitse snavel en spits voorhoofd en vrij brede stomp afgeronde staart. Het verenkleed is boven bruin en onder beige/wit. Ze springen en klimmen behendig langs rietstengels, soms met omlaag gehouden kop. De zang is gevarieerd met vaak herhaalde opgewonden klanken. Sommige soorten zijn meesterlijke imitators en zingen ook vaak 's nachts. Tot deze familie horen Rietzanger, Kleine Karekiet, Bosrietzanger en Grote Karekiet.

Sprinkhaanzangers *Locustella* lijken op de rietzangers, maar hebben een meer gestreept, vaak donkerder verenkleed en een bredere, meer afgeronde staart. Zij leven dicht bij de grond en vluchten vaak ongezien over de grond in plaats van weg te vliegen. Zingen laten zich vaak 's nachts horen met hun monotone, mechanisch klinkende, insectachtige zang. Soorten van deze familie in Nederland zijn Snor en Sprinkhaanzanger. Een zanger, die in Nederland snel toeneemt als broedvogel is de Cetti's Zanger *Cettia cetti*, die ook wel bij de sprinkhaanzangers wordt ingedeeld.

lichte wenkbrauwstreep en sterk gestreepte rug. De zang lijkt veel op die van Kleine Karekiet, maar is meer gevarieerd. Zingt vanaf tak of riethalm. Is een echte klimmer. Klimt ook tijdens zang hoger en hoger en onderneemt midden in zang vaak korte fladderende zangvluchten, waarmee hij zich duidelijk onderscheidt van Kleine Karekiet, die dat niet doet.

Rietzanger.

Vooraf in Noord-Holland talrijk voorkomen- de broedvogel van landriet. In zuiden en oosten van het land sterk afgenomen. Is nu in Nederland toenemend en telt circa 22.000 broedparen.

Bosrietzanger *Acrocephalus palustris*

De Bosrietzanger lijkt erg op de Kleine Karekiet maar heeft een iets kortere snavel en een iets lichter verenkleed. Het is de zangvirtuoos onder de rietzangers. Buitengewoon klankrijke zanger en een grootse imitator van andere vogelsoorten van Fitis tot Tureluur. Imiteert ook Afrikaanse broedvogels, waarvan de zang tijdens de eerste overwintering wordt opgepikt.

Algemene broedvogel van ruige moerasgebieden en verrijgde terreinen. Het is een echte bodemvogel. De poten zijn veel minder aangepast aan verticale rietstengels zoals bij de Kleine Karekiet. In Nederland, vooral in het midden en oosten. Na een daling in de vorige eeuw, nu stabiel met circa 100.000 broedpa-

ren. Overwintert in Zuid-Afrika onder andere in Namibië en Zambia.

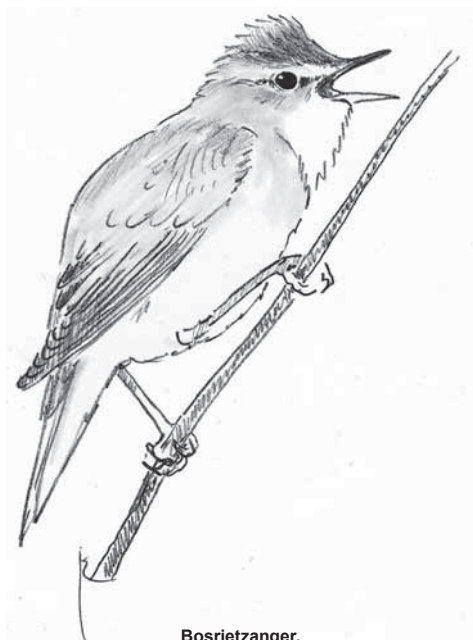
Snor *Locustella fluviatilis*

De Snor lijkt op de Kleine Karekiet maar is iets groter en heeft een iets langere staart. Deze is breed en afgerond en is warmbruin van kleur. Vandaar de oude Nederlandse naam: 'nachttegaalrietzanger'. De Snor leeft zeer verborgen op de benedenverdieping van oud riet (de 'kniklaag'), waar hij als een muis rondsluip op zoek naar voedsel.

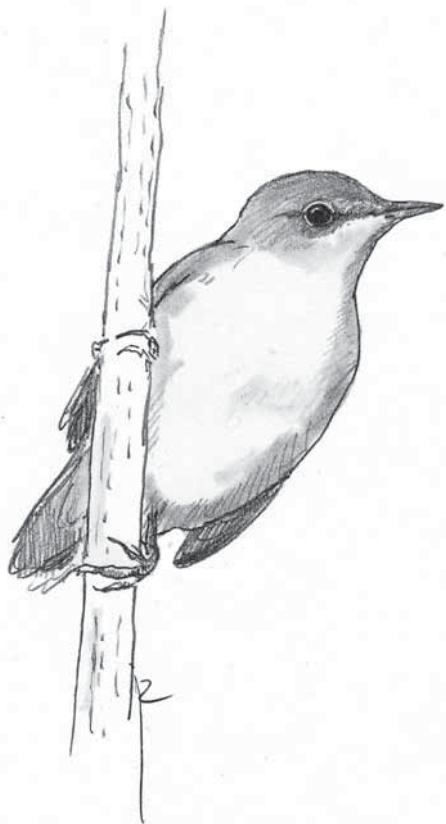
Maakt karakteristiek snorrend geluid als van Sprinkhaanrietzanger, maar dan lager van toon, met een frequentie rond de 4 kHz en korter van duur, vaak voorafgegaan door tikkende tonen. Lijkt op een zacht kookwekkertje. Het duurt vaak minuten achtereens, tot wel vijf minuten. Tijdens het zingen klimt de Snor steeds hoger in de rietstengel. Broedvogel van ruige moerasgebieden. Het is een echte bodemvogel, maar ze zingen vanaf de riettoppen. In Nederland een toenemende broedvogel met circa 2000 broedparen. Overwintert in tropisch Afrika.

Sprinkhaanzanger *Locustella naevia*

De Sprinkhaanzanger lijkt op een rietzanger, maar heeft een iets minder duidelijke oogstreep. Het zijn echte sluipers en ze lopen meer dan dat ze klimmen. Ze verblijven

Bosrietzanger.

Snor.

vooral op of vlak boven de grond in dichte vegetatie. Vliegen snorrend en fladderend met opvallende kenmerkende waaierstaart. Ze hebben een zeer schuwe levenswijze, waardoor er maar weinig over dit vogeltje bekend is. De zang lijkt erg op die van de Snor, maar

Cetti's Zanger.

de toon is wel veel hoger. Een mechanisch krekelachtig 'sirrrr', steeds op dezelfde toonhoogte lang aanhoudend (soms uren) en verdragend geluid. Draait tijdens zang kop heen en weer. Zingt dag en nacht maar meestal in ochtend- en avondschemering. Komt voor in dichte lage vegetatie van grassen en kruiden met verspreide struiken. Vooral in duinen, waar veel duindoorn groeit, maar ook in moerasgebieden met veel overjarig riet. Een aparte habitat wordt gevormd door verruigde opspuitterreinen rond grote steden. Arriveert in april en trekt weg in augustus-september. In Nederland circa 5.000 broedparen en het aantal neemt toe.

Cetti's Zanger *Cettia cetti*

De Cetti's Zanger is een middelgrote roodbruine struikzanger met brede vaak omhoog gehouden staart. Lijkt op een grote Winterkoning. Door verborgen levenswijze moeilijk waar te nemen. Vlucht rechtlijnig en snorrend. De zang is zeer luid en onmiskenbaar en bestaat uit een plotselinge uitbarsting van galmende klanken. Als je deze zang eenmaal hebt gehoord, vergeet je die nooit meer! Broedvogel van dichte vaak duidelijk begrensde vegetatie nabij water, moerassen en rietvelden. Standvogel van Zuid-Europa, maar breidt zich steeds meer uit naar Westen Noord-Europa. Broedt in Nederland al met meer dan driehonderd broedparen in de Biesbosch, maar ook in Zeeland en in het Zwanenwater in Noord-Holland. De soort is wintergevoelig. De Nederlandse vogels overwinteren in het Middellandse Zeegebied.

Sprinkhaanzanger.

Goudhanen *Regulus*

In Nederland zijn twee soorten broedvogel, doortrekker en wintergast. Dat zijn: de Goudhaan en de Vuurgoudhaan. Ondersoorten zijn te vinden op de Canarische Eilanden en op Madeira. In Azië komt de Taiwangoudhaan voor en in Noord-Amerika de Amerikaanse Goudhaan en de Roodkroonhaan. Goudhanen worden vaak ingedeeld bij de boszangers, maar vormen toch een aparte maar kleine familie, zoals ook blijkt uit de wetenschappelijke benaming. De vogels zelf en de familie waarbij zij horen mogen dan klein zijn, hun verspreidingsgebied is immens. Op ons halfrond strekt zich dat uit van de Britse Eilanden dwars door de Europese naalddhoutgordel door Azië tot in Japan.

Goudhaan *Regulus regulus*

Is de kleinste zangvogel van Europa met een lengte van 8,5 cm en een gewicht van circa 6 g. Heeft een groen/geel verenkleed. Het mannetje heeft een oranje kruin, het vrouwtje een gele kruin. Het jong heeft een kleurloze zwart omrande kruin. Bij opwinding wordt de kruin opgezet. Rusteloos en weinig schuw. Meestal in groepjes. Ze houden onderling voortdurend contact met hoog ijl 'sisie'.

Ze foerageren vooral hoog in naaldbomen op springstaarten, spinnetjes, insecten en insectenetjes. Bidt vaak tijdens het foerageren. Is vanwege geringe omvang vorstgevoelig. Heeft derhalve een grote energiebehoefte en moet de hele dag door foerageren en eigen gewicht (6 g.) aan voedsel opnemen om lichaamstemperatuur op peil te houden. Slapen dicht op elkaar, ook samen met mezen, om energie te sparen. Is een algemene broedvogel van naald- en gemengde bossen en parken, voornamelijk in het oostelijke deel van ons land en in de duinstreek. Circa 40.000 broedparen, welk aantal sinds 2014 afneemt. Waarschijnlijk door verwijdering van exoten als douglas- en fijnspar, waardoor ook de Zwarte Mees afneemt. Zwerft in de winter in gemengde groepjes met mezen ook in het westen van Nederland rond. Trekt deels weg naar Engeland en Frankrijk. Doortrekkers en overwinteraars afkomstig van Noord-oost-Europa. Ook de winteraantallen nemen af.

Broedt bij voorkeur in douglas- en fijnsparren. Ook in dichte exotische coniferen. Het kogelronde nest van groen mos en spinrag met kleine opening boven wordt in een vork onder aan het einde van afhangende naaldboomtak opgehangen, vaak hoog in de boom.

Vuurgoudhaan *Egulus ignicapillus*

De Vuurgoudhaan is een fractie groter dan de Goudhaan. Ze verschillen alleen van de Goudhaan door de opvallend witte wenkbrauwstreep, een zwarte oogstreep en een zwarte teugel. De contactroep is iets lager dan die van de Goudhaan. Vuurgoudhanen zijn een minder algemene broedvogel dan de Goudhanen. Het aantal broedparen is circa 6.000 en dat neemt af door dezelfde oorzaken als voor de Goudhaan. Vuurgoudhanen zijn iets minder gebonden aan naalddhout.

Gorzen *Emberizidae*

Rietgors en Geelgors zijn in Nederland algemene broedvogels. Grauwe Gors (en Ortolaan) zijn zeldzame broedvogels in Zuid-Limburg en staan op het punt van uitsterven. Sneeuwgorzen, IJsgorzen en Dwerggorzen zijn doortrekkers en broedvogels van Noord- en Noord-oost-Europa.

Gorzen zijn zaadetende zangvogels met een korte aan de basis dikke, driehoekige snavel. Ze lijken op vinken maar hebben een kortere staart en brengen veel meer tijd op de grond door. De kleine soorten zijn in jeugdkleed moeilijk van elkaar te onderscheiden, vooral van de Rietgors. Ook in winterkleed lijken veel gorzen op elkaar. In zomerkleed zijn de mannetjes meest levendig gekleurd en getekend en dan zijn de verschillende soorten ook beter van elkaar te onderscheiden. De zang is luid, kort en verschilt sterk per soort. Het belangrijkste voedsel vormen de graszaden. De jongen worden hoofdzakelijk met insecten gevoerd. Enkele zijn standvogels, maar de meeste zijn zwerf- en trekvogel en overwinteren in Zuid-Europa.

Ze nestelen in open biotopen, goed verborgen op of dichtbij de grond. Het komvormige nest wordt gebouwd door het vrouwtje. Gewoonlijk broedt ook alleen het vrouwtje. Meestal is er slechts één legsel, maar soms ook wel twee. Zelden zijn er drie legsels. Het aantal eieren is vier tot zes. Deze zijn licht gekleurd, soms getekend met ingewikkelde krabbels. Vandaar de volksnaam 'schrijvertjes'. Bij soorten die op de grond broeden, kunnen de jongen al vroeg het nest verlaten.

Rietgors *Emberiza schoeniclus*

De Rietgors is een middelgrote aan de bovenzijde bruin gestreepte gors, iets groter dan een mus. Het mannetje heeft in de zomer kenmerkende zwarte kop en keel, witte baardstreep en halsband. In vlucht boven het riet zijn de

witte buitenste staartpennen goed zichtbaar. Trekt vaak met staart en duikt bij gevaar omlaag in het riet.

De zang is stuntelig en monotoon 'tsjiiew'. Rietgorzen zingen meestal goed zichtbaar vanaf de top van een rietstengel of struik. Zij foerageren zowel in de broedhabitat als daarbuiten.

Het zijn talrijke broedvogels van rietstroken langs sloten, kanalen en vochtige, verlandende oeverstroken met ruige begroeiing. Ontbreekt in droge gebieden als de Veluwe. In Nederland circa 90.000 broedparen. Neemt in aantal toe. Trekt weg en trekt massaal door van september tot diep in de winter naar Zuid-Engeland en Spanje en keert terug in maart en april. Deels overwintenaar en zwerft dan in gemengde groepen rond, soms ver van water.

Geelgors *Emberiza citrinella*

Geelgorzen zijn vrij grote bruin/geel gestreepte gorzen. Het mannetje heeft in de zomer een opvallend gele kop, het vrouwtje heeft een geel met grijs gevlekte kop. In de winter zijn beide veel minder geel. Zeer kenmerkende 'si-si'-zang, die doet denken aan de vijfde symfonie van Beethoven. Zingt meestal vanuit de top van een solitaire struik of boom. Is een algemene broedvogel van kleinschalige agrarische gebieden met houtwallen en struweel in het oosten van Nederland. Het aantal van circa 25.000 broedparen stond onder druk door de intensivering van de landbouw en de afname van de verbouw van korrelgranen. Neemt nu weer in aantal toe. De Nederlandse broedvogels zijn overwegend standvogel, die in de winter in kleine gemengde groepjes met vinken rondtrekken en dan ook wel in de rest van Nederland worden waargenomen. Geringe doortrek en overwinteraars uit Scandinavië.

Grauwe Gors *Emberiza calandra*

Grauwe Gorzen zijn de grootste vaalbruin gestreepte gorzen met afhangende staart en in vlucht hangende poten. Zit vaak op palen en telefoondraden.

Zingt vanaf hoge zangpost met tjingelende, krassende tonen als van een rammelende sleutelbos.

Het is een broedvogel van open extensief beheerde agrarische gebieden. In Nederland

is alleen nog een enkel broedgeval langs de Maas in Limburg bekend. Wanneer boeren weer meer akkerbouwland en akkerranden braak laten liggen, kan de Grauwe Gors weer toenemen als broedvogel. Schaarse doortrekker en overwintenaar. De Grauwe Gors is polygaam en kan tot zeven vrouwtjes houden.

Sneeuwgors *Plectrophenax nivalis*

Sneeuwgorzen zijn grote grondgorzen met ronde kop. In winterhalfjaar zijn ze goed te onderscheiden van de IJsgors door brede witte vleugel- en staartvlekken (sneeuwvlokken). Leven in groepsverband. Vlucht enigszins dansend en golvend. Een vliegend groepje levert het beeld op van dwarrelende sneeuwvlokken. De twee ondersoorten, waarvan de één op IJsland broedt en de ander op Groenland, Spitsbergen, Schotland en Scandinavië, zijn alleen door ervaren vogelaars van elkaar te onderscheiden. De contactroep is een luid kanarie-achtige triller: 'tswiet'.

Scharrelt vaak vlak langs de vloedlijn en de duinvoet in groepjes op zaden en dergelijke. De dominante mannetjes op de beste plekken in het midden van de groep, de onervaren vrouwtjes aan de buitenkant. Een goede waarnemingsplek is de duinrand bij de Zuidpier in IJmuiden. Schaarse doortrekker en wintergast, voornamelijk langs de kust.

IJsgors *Calcarius lapponicus*

IJsgorzen zijn middelgrote, zwaargebouwde grondgorzen met bruin gestreepte bovendelen en roestkleurige nek. Maakt bij opvliegen een droog ratelend 'priet'-geluid. Foerageert op stoppelvelden en langs de kust. Schaarse doortrekker en wintergast, voornamelijk langs de kust. Goede waarnemingsplek is de Slufter op Texel. Vaak solitair, maar ook in groepjes. Wordt vaker in binnenland gezien dan de Sneeuwgors.

Dwerggors *Emberiza pusilla*

De Dwerggors is een kleine schuwe gors. Trekt vaak met vleugels als een Heggenmus. Makkelijk te verwarren met juveniele Rietgors. De roep is een scherp en kort: 'tsick'. Schaarse doortrekker, voornamelijk op de Waddeneilanden en langs de kust. Vaak solitair en scharrelt vaak als een muis rond op de grond.